

Centrul de Studii asupra
Comunismului și Postcomunismului
www.studiulcomunismului.ro

Societatea de Studii Istorice
din România

Facultatea de Istorie
a Universității „Alexandru Ioan Cuza”

IIADX

Institutul de Istorie
„A. D. Xenopol” din Iași
al Academiei Române

DAAD

Deutscher Akademischer Austausch Dienst
German Academic Exchange Service
DAAD ALUMNI CLUB IAȘI

DEUTSCHES
KULTUR-
ZENTRUM
IASI

Cu sprijinul

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

JOI, 30 MAI 2013, ORA 9:00. DESCHIDERA LUCRĂRILOR CONFERINȚEI

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul A, Sala Senatului,
Bd. Carol I, nr. 11)

10:00 – 10:30 PRELEGERE DE DESCHIDERE

Prof. dr. Ionel MUNTELE

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Regiunea geografică – suport al structurilor teritoriale

Geografia regională contemporană a suportat modificări profunde, în urma efectelor urbanizării și globalizării. Însușindu-și rolul fundamental pe care îl are regiunea în structurarea contemporană a spațiului, deschizându-se tot mai mult spre disciplinele sociale, economice, cu care intră în contact mai ales în problematica mediului, această disciplină participă activ la demersul global de interogare asupra marilor probleme ale omenirii și, în special, de imagineare a unor soluții capabile să limiteze efectele gestiunii defectuoase a teritoriului. Depășind de mult caracterul descriptiv al monografiilor regionale clasice, această disciplină geografică s-a orientat preferențial spre metodele cantitative, căutând regularități, legități, necesare planificării teritoriului (numită *regional planning* în lumea anglo-saxonă), incluzând planificarea economică (econometria) sau planificarea echipării teritoriului. Raporturile dintre regiunea geografică și regiunea istorică constituie un subiect preferențial al analizei funcționalității spațiului, coincidența indicatorilor specifici asigurând coeziunea și convergența teritorială, imperativ al strategiilor de dezvoltare actuale. Analiza unor indicatori ai procesului de metropolizare, esențial pentru identificarea ariilor și axelor de convergență teritorială, a complementarității specifice unor sisteme urbane policentrice sau a efectului de barieră datorat deficitului de accesibilitate și conectivitate, permite extragerea câtorva concluzii care converg spre ideea necesității unei dezbateri interdisciplinare obiective asupra organizării regionale a spațiului, mai ales într-un context precum cel românesc, marcat de preconcepții și de o îndelungată tradiție centralizatoare, cu efecte majore asupra periferizării unor teritorii care dispuneau de o profundă coeziune istorică și geografică. În esență, se poate afirma că spațiul românesc actual este încă puternic marcat de existența unor linii de demarcație istorică, în multe cazuri subsecvente unor linii de demarcație geografică, elemente de care trebuie să se țină cont, imperativ, pentru a asigura necesarul echilibru teritorial. Stabilirea limitelor și a centrelor de decizie regională trebuie să excludă criteriile pur geometrice sau, cu atât mai mult, derivate din interese politice. Identificarea, în analizele propuse, a unui eșalon superior de centre cu potențial regional cert, demonstrează importanța memoriei spațiale, încă vie, în pofida centralizării excesive.

JOI, 30 MAI 2013, 11:00 – 13:00. LUCRĂRI PE SECȚIUNI

Secțiunea 1. *Ce sunt sau cum definim regiunile? Experiențe europene, realități românești*

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul A, Sala „Ferdinand”)

Dr. Alex DRACE-FRANCIS

Universitatea din Amsterdam

Mai există Europa de Sud-Est? Reflecții asupra unei teme actuale

Prezenta comunicare trece în revistă istoria încercărilor de a conceptualiza regiunea Europa de Sud-Est ca unitate politică și culturală. Aceste dezbateri istorice au fost reactivitate într-un mod plin de viață în anii '90 și la începutul anilor 2000, dar au rămas relativ inactivitate odată cu extinderea proiectului de „aderare” la Uniunea Europeană. Comentatori recenți ca Anne Applebaum și Ivan Krastev au susținut dispariția noțiunii de „Europa de Est” în condițiile actuale. Cu toate acestea, criza euro și alți factori economici și geopolitici au dus la reapariția discuțiilor despre o Europă dualistă, împărțită uneori între Nord și Sud, alteori între centru și periferie. Toate aceste dezbateri au consecințe pentru vechiul și persistentul concept regional al Europei de Sud-Est.

Tomasz KLUZ

Institutul Polonez din București

Reforma administrativă din Polonia din anii '90 – prevederi și efecte

Legile reformei administrative din Polonia din anul 1999 au introdus nu doar noi diviziuni teritorial-administrative, pe trei trepte (województwo, powiat, gmina), dar au reprezentat, în primul rând, o schimbare radicală a întregii organizări a statului. Această reformă avea drept scop schimbarea întregului aparat administrativ și o distribuire mai eficientă a competențelor și responsabilităților. Principiile care au stat la baza reformei sunt exprimate în Constituția Republicii Polone: 1. Principiul subsidiarității (deciziile privind cetățenii trebuie luate de organe administrative cât mai apropiate de aceștia); 2. Principiul descentralizării (deciziile privind politica locală trebuie luate pe plan local); 3. Principiul autogovernării implicite (competențele publice sunt, implicit, de domeniul autorităților locale, dacă prin lege nu sunt de competența altor autorități); 4. Principiul unității statului (organele de administrație locală nu pot adopta acte cu valoare juridică și funcție de lege organică).

Încă din anul 1990 au fost create unitățile teritoriale de bază – gmina (comune), cu personalitate juridică, proprietăți și buget, organe convocate pe baza alegerilor directe. Comunele au primit un spectru larg de competențe, privind asigurarea nevoilor de bază ale locuitorilor. În anul 1998, guvernul de centru-dreapta, condus de prof. Jerzy Buzek, a decis să renunțe la sistemul administrativ centralizat, moștenit de la Republica Populară Polonă, cu 49 de voievodate (województwo), mici și slabe economic, conduse de voievozi ca reprezentanți ai guvernului și cu un sistem complicat de organe specializate, administrate în plan vertical, de către ministere. Deasupra comunelor s-au creat încă două niveluri de guvernare locală: powiat și voievodat. Criteriile pentru crearea powiatelor erau următoarele: să cuprindă cel puțin 5 comune și să aibă cel puțin 100 mii de locuitori. Powiatele, cu atribuțiile lor, completează competențele la nivel subregional (ex.: educație, mediu, spitale, drumuri) și coordonează activitatea serviciilor specializate pe plan local. Drept centre administrative ale powiatelor au fost alese, ca principiu, orașele care tradițional au reprezentat centre subregionale de afaceri pentru localnici. În urma negocierilor politice și a consultărilor cetățenilor au fost create 16 voievodate mari, cu capitale proprii. Teritoriul acestora trebuia să corespundă regiunilor istorice, însă criteriile principale au fost cele funcționale și economice. Rolul regiunilor (voievodatelor) este să asigure politici de planificare și aplicare a strategiilor de dezvoltare economică și culturală la nivel regional. Powiatele și voievodatele, ca și comunele, au obținut personalitate juridică și un buget propriu, venituri sub forma unui procent din impozitele statului, colectate pe teritoriul lor, organe de autogovernare rezultate din alegeri directe. La nivel de voievodat, organele de guvernare locală sunt sejmik, consiliul voievodatului și mareșalul. Cele trei niveluri de administrație locală nu sunt organizate ierarhic. Ele sunt supravegheate de voievozii, care sunt reprezentanți ai guvernului la nivel local.

Datorită acestei organizări a administrației publice și a delegării celei mai mari părți a obligațiilor statului către organele de guvernare locală, a fost posibilă absorbția fondurilor europene în proporție de 100% în anii 2004-2006 și aproape 90% în anii 2007-2013 (consiliile voievodatelor fiind responsabile pentru elaborarea și realizarea Planurilor Regionale Operaționale, iar comunele și powiatele având posibilitatea de a aplica singure la fonduri UE).

**Prof. dr. Gabriela Carmen PASCARIU, Dr. Ramona ȚIGĂNAȘU,
Dr. Doru BOTEZAT**

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Criterii normative vs. criterii funcționale în definirea regiunilor. Experiența europeană

Un proces de regionalizare poate fi realizat pentru a răspunde unei game foarte largi de obiective, din perspectivă istorică, teritorială, culturală, economică, instituțională, un rol esențial în definirea acestora revenind contextului intern (presiunea unor grupuri de interes, conturarea unei largi susțineri publice, criza statului) și condiționărilor externe (în cazul României, participarea la sistemul european de guvernare multinivel). În funcție de obiectivele stabilite, poate fi definit sistemul de criterii și pot fi propuse apoi diferite scenarii de regionalizare printr-o analiză comparativă. În dezbateră publică actuală din România privind procesul de regionalizare, argumentul cel mai adesea invocat este asociat aplicării politicii regionale europene, cu un accent specific pe capacitatea de absorbție. Lucrarea de față propune o viziune integrată asupra definirii criteriilor de regionalizare printr-o analiză a contextului european și a experienței țărilor membre ale Uniunii Europene. Opțiunea autorilor, în baza analizei realizate, este pentru un proces de regionalizare care să conducă la regiuni conturate ca „sisteme de dezvoltare”.

Dr. George ȚURCANAȘU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Poli, axe și logică teritorială – premise ale organizării administrative la nivel NUTS 2 și LAU 1

Lucrarea își propune o abordare metodologică (deopotrivă statistică și cartografică) a problematicii regionalizării administrative a României. Având în vedere faptul că există un hiatus administrativ între nivelul județean (NUTS3) și cel comunal (LAU2), vom aborda și problematica oportunității apariției unui nivel administrativ intermediar LAU1, tradițional, atât în România modernă, cât și la nivelul provinciilor istorice – de tip plasă, ocol etc. Obiectivul lucrării constă în identificarea unor elemente spațiale structurante (poli, axe, areale), capabile să centreze și să releve structuri teritoriale viabile, care, prin prisma regionalizării, pot deveni organizări administrative durabile. Prin această abordare suntem în măsură să apreciem (in)consistența regiunilor de dezvoltare și să

identificăm coerențe (în sensul de logică) teritoriale mai adaptate unei organizări teritorial administrative regionale.

Pentru realizarea demersului vom porni de la câteva ipoteze de lucru, sau mai degrabă, constrângeri teritoriale: bariere fizico-geografice (montane sau hidrografice); intervenții minime la nivelul gridului administrativ județean, astfel ca, financiar vorbind, regionalizarea să fie o întreprindere eficientă; respectarea dorinței tuturor celor care s-au aflat la guvernare, dar neexprimată oficial, de a nu suprapune în totalitate regiunile pe geometriile vechilor provincii.

În vederea atingerii acestui obiectiv vom apela la indicatori ai accesibilității și la modele de interacțiune spațială (potențiale de interacțiune), necesare identificării structurilor teritoriale teoretice. Cunoașterea fluxurilor devine un „atu” în identificarea clusterelor regionale de așezări, care să structureze organizările teritoriale. Din acest punct de vedere, utilă demersului nostru cantitativ este accesibilitatea potențială, care este fondată pe ipoteza că atracția unei destinații este direct proporțională cu masa/dimensiunea acesteia (populația, nr. de salariați, nr. de studenți dintr-un centru universitar etc.) și invers proporțională cu distanța. Având o mare capacitate de diagnoză și prognoză a teritoriului, acest tip de accesibilitate a devenit un instrument puternic în analiza teritorială. Drept urmare, cercetătorii contemporani au deplasat interesul studiilor în „construcția” unor indicatori de accesibilitate potențială, urmărind relevarea facilă a structurilor spațiale al cărui obiectiv final este reprezentat de politicile de planificare, amenajare și de dezvoltare teritorială.

Deși lucrarea nu are ca obiectiv fundamental prezentarea de geometrii administrative regionale mai consistente decât geometriile regiunilor de dezvoltare, vom propune câteva alternative de griduri administrative regionale.

Secțiunea 2. Construcție național-statală, sisteme administrative în competiție în secolul XIX și începutul secolului XX

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul H, Sala H1

Dr. Alexandru ISTRATE

Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași

Dincolo de Milcov – două patrii, două identități. Moldova și Țara Românească în discursul literar și istoric din prima jumătate a secolului XIX

Discursul public asupra trecutului propagat în sfera publică românească în primele decenii ale secolului XIX a cunoscut o evoluție contradictorie. Este interstițiul în care teoria puritanismului latin al poporului român, al unei origini comune nobile, cultivată de corifeii Școlii Ardelene nu mai reprezenta argumentul major în legitimarea istorică. Sunt anii în care pledoariile identitare, regăsibile în programele școlare, în lucrările de istorie, în operele autobiografice sau în articolele de presă făceau vorbire de două țări, de două limbi și orizonturi diferite. S-au constituit în modele discursive instrumentate în funcție de calculele elitelor politice și a unor interese personale. În fiecare principat asistăm la încercarea conturării unui panteon, la acreditarea unor genealogii alese. Astfel, în Țara Românească se vorbea exclusiv despre Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Radu de la Afumați sau Mihai Viteazul, în vreme ce în Moldova eroii erau întruchipați de Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare ori Dimitrie Cantemir. Programele școlare, în special materiile de la orele de istorie și geografie, predate în cel din urmă principat în *limba moldo-venească*, suprapuneau perfect conceptele *țară-principat*, nespunându-le copiilor prea multe informații și amănunte despre destinul conaționalilor aflați dincolo de granițe. În memoria colectivă cele două state s-au aflat mai mereu într-un regim concurențial. A fost să fie mai puternic instinctul de conservare decât deschiderea spre năzuințe comune.

Prof. dr. Mihai COJOCARU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Câteva aspecte cu privire la disputa dintre unioniști și separatiști, spre 1859, din perspectiva regionalismului și regionalizării

Evident, la jumătatea secolului XIX, cele două cuvinte-cheie din titlu – regionalism și regionalizare – nu sunt utilizate cu sensul lor de astăzi. De altfel, ideea de stat-națiune, până la urmă România Mare, presupunea o procesualitate centralizatoare, pe când regionalizarea înseamnă parcurgerea inversă a drumului. În plus, în acea epocă, aspectele de ordin politic primează, cele economice (covârșitoare dacă le raportăm la discuția actuală din jurul regionalizării) sunt evocate doar în subsidiar.

Totuși, în „arsenalul” argumentelor separatiștilor, temerea provincializării Moldovei este mereu prezentă. Ea trebuie pusă în legătură cu un fapt extrem de important, dar care a fost „ocultat” cu grijă de către posteritatea istoriografică: la 1859, Moldova avea un nivel de dezvoltare net superior Țării Românești.

Dr. Florea IONCIOAIA

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Păcatul originar? Reforma administrației teritoriale din timpul lui Alexandru Ioan Cuza și sursele sale

Printr-o succesiune de acte normative, între 1862 și 1864 se pun bazele structurilor administrative ale statului român unificat. În ciuda numeroaselor critici și tentative de revizuire, această arhitectură va supraviețui până astăzi, în linii mari și cu unele paranteze, cel puțin ca o paradigmă instituțională. Este, în istoria noastră, un caz destul de rar de stabilitate, deși în mod paradoxal faptul este incriminat ca un veritabil tropism. I se atribuie acestui sistem administrativ două tipuri de probleme: 1. Centralizarea și concentrarea puterii, îndeosebi în ce privește centralitatea șefului executivului, în cadrul sistemului de forțe din societate, cu consecințele sale: voluntarism și arbitrarism, personalizarea puterii, clientelism; 2. Centralitatea locului puterii: verticalizarea raporturilor teritoriale în funcție de locul în care se află puterea, cu efectele sale: lipsă de eficiență și mai ales de adecvare și distrugerea comunităților locale.

Cum s-a născut această specie de *leviathan*? Este o fatalitate generată eventual fie de natura „procesului de modernizare”, fie de moștenirea culturală și istorică sau o alegere nepotrivită, efectul pervers al unui elan constructivist radical? Care sunt așadar sursele și consecințele sale, reale sau fantasmatică? Este o problemă tehnică, administrativă, de design instituțional sau ideologică, de opțiune culturală și politică?

Demersul de față încearcă în primul rând să recompună contextul cultural în care s-a născut noul design administrativ al României moderne: sursele intelectuale și ideologice, conjunctura politică, mizele politice și simbolice. În al doilea rând este vorba de a schița o lectură istorică a principalelor demersuri normative și instituționale care au configurat noul sistem administrativ-teritorial: obiectivele acestora, aspectele esențiale și cele problematice, dar mai ales cu privire la natura imaginărilor constructivistă ale epocii. În fine, un al treilea nivel al discuției privește orizontul pragmatic al legiferării în sine: maniera de punere în aplicare, consecințele sale ideologice, contestațiile și tentativele de revizuire în raport cu tema centralismului său implicit, configurarea noii puteri, relația dintre politică și *politics* etc.

Dr. Flavius SOLOMON

Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași

Dilemele unității naționale. Socialiștii din Vechiul Regat între federalism și centralism

Istoria mișcării socialiste din România la începutul secolului XX constituie încă o temă puțin cercetată. Printre multiplele explicații pentru lipsa de studii serioase, bine documentate, se numără și poziția socialiștilor din Vechiul Regat față de situația populației românești din imperiile Habsburgic și Rus, în perioada de până la intrarea României în Primul Război Mondial, și incorporarea Transilvaniei, Banatului, Bucovinei și Basarabiei la România. Poziționarea ideologilor social-democrați „regățeni” în afara curentului politic dominant al epocii, marcat de opțiunea pentru Antanta în anii 1914-1916 și organizarea „României Mari” după modelul centralist de inspirație franceză în perioada imediat următoare încheierii războiului, s-a reflectat nu doar în marginalizarea acestora în perioada discutată, ci s-a regăsit ulterior, mai ales în anii 1970-1980, și în studiile unor istorici români.

Chiar dacă opțiunea pentru păstrarea unei neutralități stricte a României a dominat discursul socialiștilor români în perioada războaielor balcanice și primii ani ai conflagrației mondiale care a urmat acestora, în luările publice de poziție poate fi ușor observată o oarecare simpatie pentru Tripla Alianță, respectiv Puterile Centrale. Atitudinea progermană a oferit de fapt și pretextul pentru interzicerea Partidului Social-Democrat după intrarea României în război de partea Antantei și arestarea liderilor acestuia.

Atitudinea negativă a ideologilor socialiști români față de alianța cu statele Antantei, în special cu Imperiul rus, se explică, în linii mari, prin politica Rusiei în Balcani în secolul XIX și începutul secolului XX. În comparație cu Rusia, se considera că în Austro-Ungaria sunt garantate mai multe drepturi democratice și că România este mai puternic legată de aceasta politic, economic și cultural. Din aceste considerente, românii din Austro-Ungaria ar fi avut șanse mari de a-și conserva specificul național și de a-și apăra interesele politice și economice într-un stat habsburgic postbelic construit pe baze federaliste, în timp ce etnicii români din Basarabia ar fi fost condamnați la asimilare națională în cadrul unui stat centralist, ostil oricăror libertăți cetățenești, așa cum era Imperiul rus. În linii mari, această perspectivă își va găsi continuarea și în anii 1918-1919, atunci când foarte mulți social-democrați români au optat pentru un model politic bazat pe păstrarea specificului regional al teritoriilor alipite la România.

JOI, 30 MAI 2013, 15:00 – 17:00. LUCRĂRI PE SECȚIUNI

Secțiunea 3. Modele de organizare a teritoriului în lumea de astăzi
(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul A, Sala „Ferdinand”)

Elek SZOKOLY

Liga „Pro Europa”, Târgu Mureș

Conștiința identității regionale – motor al dezvoltării durabile

„Am venit pe lume, ca undeva să fim acasă în ea”. (Áron Tamási)

Odată declanșată campania politică de ultima oră pentru regionalizarea României, asistăm zilnic la competiția dintre reședințele de județ pentru statutul de capitală regională, dintre politicienii în vogă pentru funcția de guvernator regional, dintre diferitele decupaje regionale în funcție de interesele unor partide politice, vorbim de geografie, economie, tehnică administrativă, atragere de fonduri europene, dar foarte puțin sau deloc de oamenii care vor alcătui „resursele umane” ale regiunilor ce urmează să formeze micile patrii ale locuitorilor acestora. Oricât l-am neglija, factorul subiectiv, sentimentul autentic de a fi acasă, respectiv conștiința cetățeanului de „proprietar” al viitoarelor decupaje teritoriale, vor juca un rol determinant în funcționarea și dezvoltarea acestora. Regiunile nu trebuie inventate la București, ele s-au constituit de-a lungul veacurilor, caracterul lor specific, chiar dacă mult estompat în ultimele decenii, este vizibil la nivelul simțului comun și evidențiat în studiile sociologice de specialitate. Dacă nu vrem ca regionalizarea să se soldeze cu un eșec, să devină o nouă formă fără fond care ignoră realitățile, va trebui să construim regionalizarea pe singurul fundament solid, cel constituit de-a lungul secolelor și reflectat prin ariile culturale specifice ale țării. Regionalizarea fără regionalism este doar un act politic voluntar, prețul căruia va fi plătit de copiii și nepoții noștri.

Dr. Marius BALAN

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Federalismul și regionalizarea din perspectiva dreptului constituțional

Ca orice disciplină normativă, dreptul constituțional oferă enunțuri despre o realitate virtuală: despre cum ar trebui să fie statul, autoritățile și raporturile dintre puterile statului și cele dintre stat și indivizi. La prima vedere, structura federală sau unitară a unui stat și statutul regiunilor acestuia sunt opțiuni ale voinței unilaterale a constituantului, titular al

puterii suverane, pe care legiuitorii ordinari și guvernele le concretizează treptat în practica politică și administrativă. În fapt însă, aceste aspecte sunt rezultatul unei evoluții istorice de durată, pe care constituentul doar îl ratifică. Teza susținută în prezenta lucrare este că structura și configurarea pe plan teritorial a puterii statale atestă în modul cel mai clar seriozitatea voinței politice de a limita această putere. Ele reprezintă un criteriu vizibil și ușor verificabil al viabilității și efectivității constituționalismului în acea țară.

Dr. Barna BODO

Universitatea Sapiientia, Cluj-Napoca
Regiunile istorice și regionalizarea

Autorul propune prezentarea unei analize conceptuale privind identitățile locale/regionale, problema definirii noțiunii de regiune (în viața cotidiană, în științele geografice, în economie, în științele politice). Este analizată relația dintre identitate și regiunea istorică, după care sunt prezentate diferitele tipuri de regionalizare. În continuare este abordată problema minorităților naționale și a identităților regionale. În final, în cadrul unei analize comparative europene, sunt discutate caracteristicile politicilor de regionalizare din România.

Prof. dr. Mihail STANCEV (Mikhaylo STANCHEV)

Universitatea „V.N. Karazin” din Harkov (Ucraina), Uniunea Oamenilor de Știință din Bulgaria (Sofia)
Regionalismul în Ucraina: actualitate și perspective

Autorul analizează principalele tendințe în procesul de regionalizare a Ucrainei în context mondial și european. Este discutată situația actuală din Ucraina, sunt supuse atenției principalele contradicții ale politicii de regionalizare și posibilele strategii de abordare a acestei problematici complexe, pornind de la exemplul ucrainean.

O parte importantă a comunicării are la bază experiența personală a autorului, în calitatea acestuia de fost consilier local al orașului Harkov, director al Departamentului de relații internaționale al primăriei Harkov și șef al Direcțiunii pentru relații internaționale și integrare europeană a regiunii Harkov. Autorul este unul dintre inițiatorii creării Euroregiunii „Slobožanščina”, care cuprinde regiunile Belgorod (Federația Rusă) și Harkov (Ukraina).

Smaranda ENACHE

Liga „Pro Europa”, Târgu Mureș; fost Ambasador al României în Republica Finlanda (1998-2001)

Proiecte regionaliste în Transilvania și Banat – 1990-2012

În ciuda întârzierii regionalizării și a persistenței atomizării administrativ-teritoriale de tip ceaușist, în România proiectele regionaliste nu au lipsit. Marea lor majoritate au fost elaborate de grupuri ale societății civile, medii academice, regionaliști și autonomiști și, într-o măsură mai mică, de partidele politice. Transilvania și Banatul s-au dovedit a fi fost regiunile cele mai prolifiche unde s-au elaborat cele mai multe și mai radicale proiecte de reconfigurare teritorial-administrativă a României. Liga Pro Europa, prin Revista „Altera” și campaniile publice, a fost întâiul atelier teoretic regionalist transilvan. I-a urmat crearea, de către Sabin Gherman, a Ligii Transilvania-Banat și mai apoi a Partidului Ardelenilor. În paralel, comunitatea maghiară a produs o serie de proiecte autonomiste, unele mai „moderate”, altele mai „radicale”, respinse toate de Parlament. La confluența dintre regionaliștii ardeleni români și autonomiștii maghiari s-a plasat Grupul Provincia de la Cluj, inițiatorul unui „Memorandum pentru construcția regională a României”, adresat celor mai înalte instituții ale Statului Român și rămas, în afara scandalului mediatic, fără ecou. Azi, dezbateră publică pripită declanșată de o clasă politică ce nu și-a onorat angajamentele la timp, nici măcar nu trece în revistă aceste proiecte regionaliste, riscând să impună o „regionalizare de sus”, artificială, ineficientă și costisitoare.

Secțiunea 4. Regiuni istorice, grupuri etnice: cazul Transilvaniei

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul A, Parter, Facultatea de Istorie, Sala Multimedia – I / 2)

Prof. dr. Cornel SIGMIREAN

Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș

Regionalism și autonomie în istoria Transilvaniei

Transilvania a reprezentat o provincie multietnică încă de la crearea sa ca unitate politico-administrativă. Organizarea ei administrativă a reflectat, astfel, tendința permanentă a grupurilor etnice și confesionale de a-și prezerva diferite forme de autonomie, fie în raport cu autoritatea statului, fie pentru a se delimita între ele. Ca urmare, s-au format arii teritorial-etnice autonome: districtele românești, comitatele nobiliare (dominate de elementul etnic maghiar), scaunele sașilor și secuilor. Epoca

modernă a înregistrat efortul statului de a restrânge și uniformiza autonomiile administrative. Mai întâi, în timpul împăratului Iosif II, apoi în secolul XIX, când în mod succesiv Transilvania a cunoscut mai multe reforme administrative. În 1849, reflectând politica autorității revoluționare, scaunele secuiești au fost înlocuite cu comitatele. Înfrângerea revoluției a adus după sine o împărțire a Transilvaniei în districte militare. În 1854, după pacificarea Transilvaniei, s-au organizat 10 prefecturi, ca apoi, la 1861, pe fondul unei politici liberale în imperiu, să se revină la vechea împărțire administrativă, în comitate și scaune. În anul 1876, în tendința statului maghiar de uniformizare administrativ-teritorială a țării, a intervenit o nouă reformă administrativă, întreg teritoriul Transilvaniei fiind împărțit în comitate. Toate reformele administrative din epoca modernă au reprezentat, pe de o parte, tendința statului de a restrânge autonomia unității administrative, iar pe de altă parte, încercarea comunităților de a-și apăra instituțiile și autonomia în raport cu statul centralizat.

Florian KÜHRER-WIELACH

Leibniz-Institut für Europäische Geschichte, Mainz; Universitatea din Viena
Procesul integrării după 1918 și solidaritatea interregională între regiunile alipite. Transilvania – Basarabia

Scopul acestei comunicări este acela de a prezenta procesul de solidarizare a provinciilor alipite, care a avut loc în „România Mare” după primul război mondial. În centru se află perspectiva transilvăneană asupra situației Basarabiei. Se va evidenția felul în care centralizarea a indus o confruntare între vechea și noua Românie, care avea să ducă la destabilizarea societății României Mari. Datorită procesului de integrare de după 1918, regatul României și-a putut dubla din punct de vedere demografic și teritorial dimensiunile. Noile regiuni au adus cu sine o diversitate etnică, religioasă și culturală, care nu era deloc cunoscută în „Vechiul Regat”. (Felul în care Dobrogea fusese încorporată nu a putut schimba câtuși de puțin acest aspect). În același timp, lupta pentru emancipare națională a dus în noile teritorii la o reprezentare politică monopolară. Pentru a putea face față politicii pluripartide, noua situație cerea de la partidele regionale o schimbare de strategie. Dominarea partidului liberal a dus la alianțe ale discursurilor, într-o primă fază și pe urmă la alianțe politice reale, între purtătorii de opinie ai noilor regiuni. Prin fuziunea Partidului Național din Transilvania și a celui Țărănesc din 1926, a luat ființă Partidul Național Țărănesc, fapt ce poate fi interpretat ca și un rezultat al acestei evoluții. Popularitatea sa a datorat-o însă și unei devieri de la paradigma exclusiv

regională, deoarece au atras și mari mase de simpatizanți țărani din „Vechiul Regat“. Solidaritatea regională a rămas însă un important mijloc al opoziției politice – guvernul s-a simțit amenințat, atât pe sine, cât și vechiul „său“ regat, din ambele flancuri – Transilvania și Basarabia, chiar întreaga Moldovă. Pe măsură ce situația socială din noile teritorii se degrada, cuvinte ca și „autonomie“ și „regionalism“ deveneau teme principale ale discursului politic.

Situațiile sociale din Transilvania și Basarabia erau foarte diferite: cea mai bogată provincie, față de cea mai săracă. „Subregiunile“ Maramureș și Munții Apuseni, unde situația era întrucâtva asemănătoare celei din Basarabia, au permis o solidarizare sub aspectul acestor lipsuri. Din solidaritate s-au dezvoltat și procese de transfer. Un cunoscut exemplu este cel al „comisiei de cultură“ a societății transilvănene ASTRA, care a încercat în anii douăzeci să încetățenească acest model și în Basarabia.

Campaniile din toată țara, în special cele din noile provincii, au dus în 1928 la schimbarea puterii. PNȚ-ul avea acum ocazia de a organiza statul după propriile sale idei. Constantin Stere și Romul Boila, originari din Basarabia, respectiv Transilvania, au fost conducătorii reformei constituționale, care s-a bazat într-o mare măsură pe autonomia locală. În cele din urmă, eșecul acestor reforme și a PNȚ-ului ca partid de guvernământ nu se explică doar prin declanșarea mării crize economice, ci și prin pregătirea slabă a acestei noi libertăți de acțiune.

Dr. Marius DIACONESCU

Universitatea din București

Istorie și mit despre autonomia secuilor

Autonomia secuilor în epoca medievală este invocată adesea ca argument istoric în discursul politicianilor maghiari despre Ținutul Secuiesc, iar statul român este acuzat de încălcarea drepturilor istorice de autonomie. Autonomia recunoscută pe criterii etnice, sociale sau regionale în schimbul unor obligații militare sau fiscale a fost caracteristică regatului medieval al Ungariei. Secuii, o populație de origine diversă, vorbitoare de limbă maghiară în momentul așezării în sud-estul Transilvaniei, au beneficiat de autonomie din epoca medievală până la mijlocul secolului XIX. Autonomia medievală a secuilor a constat în autoadministrarea scaunelor secuiești prin instituții proprii electivă și scutirea de impozite în schimbul slujbei militare în structuri distincte de celelalte corpuri de oaste din regat. Cele trei componente ale autonomiei secuiești – fiscală, militară și administrativă – au fost pierdute de secuii în epoca premodernă și modernă.

La mijlocul secolului XVI secuii de rând au fost obligați la plata impozitelor la fel ca ceilalți supuși contribuabili, ceea ce a cauzat numeroase răscoale. După un revirement al atribuțiilor militare în secolul XVII, ocuparea Transilvaniei de către habsburgi și reorganizarea armatei a determinat anularea privilegiilor militare. În ciuda răscoalei și a exodului din anii 1760, habsburgii au organizat regimentele de graniță secuiești după alte principii decât vechea autonomie secuiască. Ultima componentă a autonomiei medievale, cea administrativă, a dispărut definitiv în 1876 prin reorganizarea administrativă din Ungaria, când au fost desființate toate vechile autonomii.

Politicienii secuii nu s-au împotrivit reorganizării administrative, pe care au privit-o ca un proces firesc de integrare în statul maghiar. Nemulțumirile au început să apară peste câteva decenii din motive economice. Regiunile locuite de secuii erau situate la marginea regatului, nu aveau prea multe resurse economice și erau neatractive pentru investitori. Din această cauză secuimea nu a beneficiat decât foarte puțin de dezvoltarea economică din Ungaria, foarte puternică la finele secolului XIX. Economia regiunii a rămas preponderent agrară, doar orașele, destul de numeroase, dezvoltând o activitate meșteșugărească pentru piața locală.

În momentul Unirii Transilvaniei cu România, secuii nu mai beneficiau de nici o componentă a autonomiei medievale. Din punct de vedere economic, regiunile locuite de secuii erau mai sărace ca alte părți ale Transilvaniei, dar mai dezvoltate decât multe județe ale vechiului regat.

În anii 1930 secuii au cunoscut o creștere economică în contextul dezvoltării generale a economiei României, prin desfacerea produselor lor agricole și meșteșugărești pe piața națională. Însă, atât în perioada interbelică, cât și în perioada comunistă, regiunea respectivă nu a beneficiat de investiții majore din partea statului român. Situarea secuilor în fruntea luptei naționale maghiare din România este o cauză a absenței proiectelor majore de infrastructură și de dezvoltare economică a regiunii.

Dr. Csaba Zoltán NOVÁK

Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gh. Șincai” din Târgu Mureș

Ținutul Secuiesc și reformele administrative din România în a doua parte a secolului XX

Ținutul Secuiesc, pe baza statutului politico-militar special, până în a doua parte a secolului XIX a funcționat ca o entitate administrativă specială. După reforma administrativă din 1876, acest teritoriu a fost reorganizat în județe care, cu mici modificări și restructurări, au existat până la momentul instaurării dictaturii comuniste în România. Datorită (și)

componentei etnice, acest teritoriu a jucat un rol important în privința evoluției politicii PCR față de minoritățile naționale, mai ales în cazul maghiarilor din Transilvania. Cele mai importante reforme sau modificări administrative din epocă (1950, 1952, 1960, 1968), într-o formă sau alta au ținut cont de aceste specificități. În 1950 regiunea a fost împărțită în două (Mureș și Brașov), dar în 1952, sub presiune sovietică, ca un „model al politicii naționale corecte” al PMR a fost înființată Regiunea Autonomă Maghiară (RAM), care practic îngloba întregul teritoriu al fostului Ținut Secuiesc. RAM a fost restructurată și redenumită (Regiunea Mureș Autonomă Maghiară) în 1960 și complet desființată cu ocazia reformei administrative din 1968. Momentul 1968 și crearea județelor a jucat un rol important în evoluția politicii partidului față de minoritatea maghiară.

Secțiunea 5. Reacția regiunilor față de centralism: cazul Moldovei
(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul H, Sala H1)

Dr. Vasile DOCEA

Universitatea de Vest din Timișoara

Centralizare și separatism în ultima treime a secolului XIX. Poziția regelui Carol I

După unirea din 1859 a celor două principate, Moldova și Muntenia, organizarea administrativă a noului stat astfel înființat, România, a evoluat în direcția unei centralizări din ce în ce mai puternice. În timpul domniei lui Carol I (1866-1914) a existat o competiție între curentul autonomist și cel centralizator. O formă extremă a discursului politic centralist, care propunea uniformizarea administrativ-instituțională și ștergerea diferențelor locale, a reușit să impună tema centralizării drept una dintre condițiile modernizării statului. Ea a devenit o componentă a discursului naționalist. Contradiscursul autonomist (cu diferitele sale nuanțe, de la cea regionalistă până la cea separatistă), care se întemeia pe argumente de ordin economic și cultural, a pierdut teren în special după 1878, pe măsura înrăutățirii raporturilor cu Rusia. Inițiativele autonomiste, pornite majoritatea din Moldova, au fost acuzate de către adversari de legături culpabile cu Rusia, care urmărea să-și extindă controlul politic asupra regatului României. Însuși regele Carol I socotea orice idee autonomistă ca fiind rezultatul intrigilor rusești. Competiția dintre autonomismul bazat pe argumente economice și centralismul fundamentat pe ideea construcției naționale s-a încheiat cu victoria celui din urmă.

Dr. Mihai CHIPER

Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași

Reinventarea regionalismului în Iașul interbelic

Începând cu primăvara anului 1918, discuțiile despre descentralizare și regionalism, tratate redundant după 1866 ca forme de „separatism moldovenesc”, revin surprinzător în mediile politice și intelectuale ieșene, urmate de ecouri și episoade în perioada interbelică. Realitatea unui stat român neocupat de armatele Puterilor Centrale, redus la spațiul Moldovei medievale după unirea cu Basarabia, a permis resuscitarea unui tip de moldovenism revendicativ. Acesta pretindea refundarea unui stat pe alte principii decât cele de la 1859: descentralizarea administrativă, renegocierea relației dintre centru și provincii și, în ansamblu, o rediscutare a raporturilor dintre Moldova și Muntenia, nenegociate în 1859, plecând de la exemplul și tratamentul cerut de unii lideri ai Basarabiei, ulterior ai Bucovinei și Transilvaniei. În cadrul campaniei electorale din 1918, dar și prin înființarea Asociației „Frăția Moldovei Unite”, a Sindicatului ziaristilor moldoveni se articulează un proiect bazat pe o viziune regionalistă a statului, diferită de tradiția centralizatoare munteană.

Prof. dr. Oliver SCHMITT

Universitatea din Viena

Între moldovenism și patriotism local ieșean. Ziarul „Opinia” în perioada interbelică

Pe bază unor articole apărute de-a lungul mai multor ani, autorul analizează atitudinea ziarului ieșean „Opinia” față de organizarea politică a României de după 1918, în centrul atenției aflându-se două elemente de discurs: moldovenismul și patriotismul local. În acest context, este de observat faptul că cele două teme apar în special în perioade de criză. Patriotismul local ieșean este opus centrului București, într-o dihotomie în care Iașul european contrastează cu un București americanizat. Tendințele moldoveniste devin mai evidente în domeniul bisericesc și cultural și sunt mult mai vag formulate decât ambițiile Iașului, care după 1918 își pierduse statutul de singurul oponent al Bucureștiului și trebuia să facă față concurenței cu alte centre ale noilor provincii românești. Patriotismul local ieșean era exprimat și prin atitudini de protejare a instituțiilor culturale și academice față de tendințele centraliste venind dinspre capitală.

Dr. Leonidas RADOS

Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași

Destinul provinciei. Politică și discriminare instituțională în sistemul universitar românesc (1860-1945)

Unirea Moldovei și a Munteniei a afectat considerabil Iașul prin pierderea statutului de capitală și a avantajelor subsumate centrului. Universitatea de aici, creată la 1860 într-o formulă compensatorie, a dus încă de la început o luptă dificilă pentru supraviețuire, în condițiile în care centrul își crease propria universitate pe care o proteja și privilegia, asigurându-i o finanțare superioară. În acest context, izolarea Universității ieșene se amplifică iar instituția devenea, cu trecerea timpului, tot mai periferică.

Comunicarea de față urmărește modul în care Universitatea din Iași se raportează, de la înființarea sa, dar mai ales în perioada interbelică, la politica discriminatorie a centrului. Din punct de vedere metodologic, prezentarea are în vedere două realități: 1. marginalizarea Iașului și a instituțiilor sale educativ-culturale, resimțită neplăcut mai ales de elitele locale, și 2. complexul „provinciei”, tot mai prezent într-un oraș obișnuit până la Unire cu statutul de capitală și împins de noile realități obiective, dar și de acțiunea înalților funcționari de la București, spre o periferie lipsită de orizont.

Lucrurile s-au agravat după Primul Război Mondial, când împrejurările impun concentrarea autorităților centrale spre nevoile Transilvaniei și ale Clujului, lăsând ieșenilor impresia că devin un soi de colonie fără drept la cuvânt, dar aflată la cheremul birocrăției centrale și devansată în ordinea importanței de orașele ardelen. Situația impunea o reacție mai fermă din partea comunității academice locale, iar Universitatea ieșeană, unde se concentra majoritatea preocupărilor științifice (și intelectuale) ale provinciei (Moldovei), devenea în epocă port-drapelul acestor nemulțumiri. Incoerența de gândire și acțiune a liderilor locali, lipsa unui spirit comunitar adevărat, a structurilor corporatiste și mai ales absența unui proiect integrator și unanim asumat, de salvare și de revitalizare a Iașului academic, au condus spre eșecul, pentru mulți previzibil, al acestei reconquiste academice locale.

JOI, 30 MAI 2013, 17:30 – 19:30. LUCRĂRI PE SECȚIUNI

Secțiunea 6. Decalaje demografice, economice și sociale în România

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul A, Parter, Facultatea de Istorie, Sala Multimedia – I / 2)

Prof. dr. Bogdan MURGESCU

Universitatea din București

Regionalizarea și problematica rețelei naționale a instituțiilor de învățământ superior. Repere istorice, constrângeri, posibile soluții

Până la al doilea război mondial, rețeaua instituțiilor de învățământ superior din România a fost concentrată într-un număr limitat de orașe. În timpul regimului comunist au existat două valuri de întemeiere a unor instituții de învățământ superior în orașe fără tradiție universitară anterioară. Această fază de multiplicare a instituțiilor universitare, care era strâns legată și de procesul de extindere a industrializării în profil teritorial, a cunoscut un prim recul în anii 1980, când unele dintre noile instituții au fost închise sau și-au restrâns activitatea. După 1990, răspunzând cererii sociale considerabile de studii universitare, dar și ca urmare a intereselor elitelor locale, au fost întemeiate mai multe universități de stat sau particulare, ajungându-se la situația în care majoritatea orașelor reședință de județ dispun de o universitate de stat sau măcar de o extensie a unei universități de stat sau particulare.

Studiul urmărește limitele atracției exercitate de aceste universități noi, precum și dificultățile pe care acestea le au de înfruntat în planul asigurării standardelor de calitate. Vor fi evidențiate constrângerile impuse de trendul demografic și de Legea educației naționale 1/2011, precum și oportunitățile pe care le poate oferi procesul de regionalizare pentru concentrarea eforturilor și dezvoltarea unor sinergii cu comunitățile locale și/sau regionale.

Dr. Dănuț JEMNA; Dr. Carmen PINTILESCU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Disparități demo-economice inter și intra-regionale în România

În context european, tema dezvoltării regionale a devenit una clasică și este abordată de specialiști din domenii de interes tot mai diverse. Pentru economiști, interesul este aparte pentru că răspunde unei provocări mereu actuale de a cunoaște realitățile economice și sociale în plan regional, de a identifica factorii determinanți ai dezvoltării, de a propune modele explicative, de a realiza predicții cu privire la impactul viitor al tendințelor din trecut și al deciziilor din prezent. Pentru România, tema dezvoltării

regionale admite cel puțin două repere importante: cel al determinării istorice, al unei moșteniri care face din această țară un spațiu cu importante diferențe și decalaje în plan regional; cel recent, marcat de căderea zidului comunist și de proiectul integrării europene. Schimbările structurale din România, din ultimii 22 de ani, au condus la apariția unor decalaje regionale importante care solicită cercetarea științifică într-un mod deosebit.

În această lucrare, ne oprim asupra temei dezvoltării economico-sociale din România, după anul 1989, cu scopul de a evidenția disparitățile inter și intra-regionale și pentru a identifica factorii determinanți care pot evalua și explica aceste decalaje. Utilizând datele statistice oficiale la nivel de județe și regiuni, cu ajutorul metodelor de analiză statistică multivariată, dorim să evidențiem cele mai importante decalaje economico-sociale la nivelul celor 8 regiuni de dezvoltare existente. De asemenea, dorim să identificăm subregiunile care înregistrează cele mai importante decalaje în interiorul acestora. Factorii sociali, demografici și economici analizați sunt identificați cu ajutorul unei atente evaluări a literaturii de specialitate, luând în calcul limita impusă de disponibilitatea datelor statistice. Din punct de vedere metodologic, identificarea disparităților regionale se realizează prin aplicarea metodelor de analiză statistică multivariată, analiza componentelor principale și analiza factorială a corespondențelor. Aceste metode descriptive de analiză multidimensională a datelor au scopul de a evidenția corelațiile dintre variabile și asemănările, respectiv deosebirile dintre unitățile statistice. Avantajul acestor metode este reprezentarea grafică sintetică într-un sistem de axe factoriale a unităților statistice și a variabilelor statistice. Axele factoriale sunt combinații liniare ale variabilelor statistice, iar fiecărui ax factorial i se asociază o parte a informației conținute în tabelul de date inițial, numită varianță explicată. Axele factoriale sunt clasate în ordine descrescătoare în funcție de puterea lor discriminatorie: primul ax factorial explică cea mai mare parte a varianței totale, deci evidențiază cele mai mari diferențe între unitățile statistice, al doilea ax factorial explică un procent mai redus din varianța totală etc. Interpretarea rezultatelor se va realiza, astfel, pentru un număr redus de axe factoriale.

Dr. Felicia WALDMAN

Universitatea din București

Autoregionalizarea populației evreiești din România și efectele ei asupra istoriei evreilor români

Ca rezultat al circumstanțelor istorice, evreii sunt prin definiție regionalizați. Există evrei romanioti (bizantini), în special în Grecia, sefarzi (spanioli), răspândiți ca urmare a expulzării din 1492 cu deosebire în bazinul Mediteranean, din sudul Europei până în Nordul Africii și Peninsula

Arabă, ashkenazi (germani), distribuiți în Vestul dar mai ales în Nordul Europei. Între aceste grupuri există diferențe de naturi diverse: lingvistică, culturală, culinară, de ritual cultic. Nici relațiile dintre ele nu sunt simple. De multe ori împart teritoriul aceleiași țări, și atunci apare o autoregionalizare. Acesta este și cazul Țărilor Române, unde de-a lungul vremii s-au așezat atât evrei sefarzi cât și ashkenazi. Deși, datorită ocupațiilor lor cu precădere comerciale, ambele grupuri au traversat Principatele Române în toate direcțiile, și deși au existat întotdeauna reprezentanți ai fiecărui grup peste tot, se poate spune, totuși, că a existat un proces de autoregionalizare, evreii sefarzi preferând Muntenia (București, Craiova, Calafat, în general porturile la Dunăre) iar ashkenazii Moldova (Iași, Botoșani, Dorohoi, Ștefănești etc.). Studiul urmărește modul în care această autoregionalizare a influențat istoria celor doua grupuri, inițial în Principatele Danubiene și mai apoi în România.

Ciprian G. NIȚU

Universitatea de Vest din Timișoara

Regionalismul și multiculturalismul în prezent. Lecțiile pe care România le poate învăța din experiența occidentală a descentralizării și cetățeniei de tip multicultural

La sfârșitul anilor '90 unele state europene occidentale precum Regatul Unit, Spania, Belgia sau Finlanda au instituționalizat cetățenia multiculturală ca rezultat al procesului de descentralizare ce a condus la apariția unui tip particular de „federalism multinațional”. Acest tip de federalism concepe statul ca o federație de popoare, națiuni sau comunități care sunt concentrate teritorial și care sunt capabile să se autogouverneze în cadrul granițelor interne ale statului, granițe ce delimitează într-o manieră precisă aceste comunități particulare. Prezentarea noastră va încerca să evalueze evoluția acestui tip de cetățenie multiculturală pe parcursul ultimei decade și jumătate și să răspundă la întrebarea dacă acest tip de cetățenie a consolidat – așa cum s-a estimat inițial – loialitatea comunităților particulare față de unitatea politică mai largă sau nu. Vor fi discutate atât dezvoltările pozitive cât și discontinuitățile, tensiunile și controversele legate de problema „federalismului multinațional” occidental cu scopul de a clarifica unele aspecte ale dezbaterii cu privire la regionalism și regionalizare în contextul politic actual al României.

Secțiunea 7. Spațiul în istorie: delimitări geografice, lingvistice, istorice, teritorii disputate

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul A, Sala „Ferdinand”)

Daniel URSPRUNG

Universitatea din Zürich

Regiuni istorice ca locuri ale memoriei: Țara Românească pe harta cognitivă

Conceptul de regiune istorică nu reprezintă o simplă proiectare a spațiului fizico-geografic, ci denumește o entitate cognitivă a acestuia. Un spațiu geografic poate deveni regiune doar în măsura în care este perceput și tratat ca entitate teritorială. Imaginarea spațiului este strâns legată de locuri ale memoriei (lieux de mémoire), care îndeplinesc un rol simbolic. Regionalismul, discursul despre conceptul de „regiune”, poate contribui la coeziunea unor comunități umane. Acest rol simbolic explică și de ce spațiul fizic nu se împarte în mod egal în regiuni. Dacă am desena o hartă cu regiunile istorice ale unui teritoriu, am constata că anumite locuri ar rămâne pete albe, în timp ce în altă parte am avea două, trei sau chiar mai multe regiuni care se suprapun.

Cazul Țării Românești (Muntenia, Valahia) ne arată cum imaginarul spațial variază în timp și cum harta cognitivă („mental map”) diferă de reprezentarea cartografică a spațiului. Țara Românească a avut pentru mai mult de jumătate de mileniu o existență proprie ca țară, mult timp ca entitate politică sub dominație ungară, respectiv otomană. Din secolul XVI putem distinge o conștiință de țară care se dezvoltă în secolul următor, culminând într-un „lung secol XVIII”. Discursul local despre Țara Românească îndeplinea în primul rând o funcție politică, de a legitima entitatea politică și a confirma stăpânirea voievozilor. În comparație cu Moldova sau Transilvania, această autoreflexie a fost mai puțin elaborată și întârziată. La fel, numele țării a fost prilejul de nenumărate confuzii. Totodată, în cercurile cărturărești, Țara Românească a fost înglobată în alte configurații spațiale cum ar fi „Dacia”, un concept renascentist destul de vag, sau, văzut din afară, Țara Românească a fost asimilată Imperiului otoman. Cu excepția domeniului puterii, Țara Românească a rămas deci un concept cultural-cărturăresc relativ vag, ambiguu.

După unirea cu Moldova, Țara Românească și cu precădere capitala București a preluat, în mai multe privințe, rolul centrului pentru noul stat românesc. Discursul regionalist și-a pierdut rolul legitimator, iar regiunea a început să pălească în memoria colectivă. Țara Românească – și

sub-unitatea Muntenia – este acea regiune istorică din România care are cea mai slab dezvoltată conștiință regional(ist)ă. Pe harta cognitivă contemporană, din fosta Țară Românească doar Oltenia se distinge clar ca o regiune cu trăsături specifice, legate de stereotipuri sau care se manifestă în reviste, muzee sau monografiile cu specific regional oltenesc. La fel, Bucureștiul reprezintă un loc important pe harta cognitivă a României. Muntenia (în afară capitalei) în schimb nu are o caracteristică regională bine conturată – este o zonă palidă pe harta cognitivă. În memoria colectivă, Muntenia este acea regiune din România de care se leagă cele mai puține controverse istorice sau politice și sentimente identitare. Din această cauză, Țara Românească ocupă un loc secundar în inventarul locurilor memoriei colective românești.

Dr. Marian COMAN

Institutul de Istorie „N. Iorga”, București

Spațiul românesc. O dezbatere eșuată între geografi și istoricii români interbelici

La sfârșitul secolului XIX, Alexandru D. Xenopol considera geografia principalul obstacol al împlinirii destinului istoric național, apreciind că românii erau singura națiune europeană fărâmițată geografic și lipsită de frontiere naturale. Teza xenopoliană a devenirii istorice a națiunii române printr-o luptă împotriva geografiei a fost complet răsturnată în perioada interbelică, mai întâi de Emmanuel de Martonne, apoi de discipolii săi români, care au afirmat răspicat unitatea spațiului românesc. Potrivit interpretării geografilor, România Mare a fost o „izbândă a geografiei asupra istoriei.” Ar fi fost de așteptat ca această schimbare radicală a raportului dintre națiune, istorie și geografie să dea naștere unei dezbateri între istorici, care au rămas în bună măsură apropiați viziunii lui Xenopol, și geografi. Surprinzător însă, această discuție nu a avut niciodată loc, în pofida încercărilor repetate ale geografilor de a-i atrage pe istorici într-o astfel de dezbatere. Criticile, adesea virulente, ale lui Simion Mehedinți sau Ion Conea, pentru a da numai două exemple, s-au lovit de tăcerea istoricilor, care au continuat netulburai să practice un dublu discurs. Pe de-o parte, ei și-au însușit rapid conceptul de „spațiu național,” într-atât încât astăzi el este mai prezent în scrierile istoricilor decât în cele ale geografilor. Pe de altă parte însă, istoricii au folosit acest concept ca pe un simplu cadru, după conturul căruia au decupat istoria, fără însă a-l integra niciodată organic în discursul lor. Astfel „spațiul național” a devenit un concept cvasi-prezent în istoriografia românească, fără însă a fi fost vreodată cu adevărat asimilat de

aceasta. Scopul acestei comunicări este unul dublu. Pe de-o parte, analizând eșecul dezbaterii dintre geografi și istoricii români din perioada interbelică, doresc să reconstitui istoria conceptului de „spațiu românesc,” intrat de multă vreme în limbajul curent și la originea căruia ne gândim arareori. În egală măsură însă, sunt interesat de cauzele profunde ale eșecului acestei dezbateri, în încercarea de a identifica un teren comun de dialog pentru istorici și geografi, care să evite dubla fundătură, a determinismului geografic și a interpretării teleologice naționale.

Dr. Florin-Teodor OLARIU

Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași

Configurația dialectală a teritoriului dacoromânesc – scurt istoric și proiecții actuale

Primele constatări cu privire la diferențierile dialectale ce caracterizează teritoriul dacoromânesc coboară până în secolul XVII, atunci când Mitropolitul Simion Ștefan remarcă, în prefața *Noului Testament* de la Bălgrad (1648), că „rumânii nu grăiesc în toate țările într-un chip”. În secolul XVIII aceste observații sunt reluate și dezvoltate de Dimitrie Cantemir, care semnalează pentru prima dată existența unor diferențieri la nivel fonetic între cele trei provincii românești. Secolul XIX este cel în care apar primele abordări cu caracter științific ale structurii dialectale ale limbii române, iar către sfârșitul său germanul Gustav Weigand va începe anchetele pentru ceea ce va deveni unul dintre primele atlase lingvistice la nivel european: *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebiets* (Leipzig, 1909).

Pe baza acestui atlas au putut fi cartografiate pentru prima dată principalele unități dialectale ale dacoromânei. Dacă până la apariția lucrării lui Gustav Weigand abordările structurii dialectale a limbii române se articula în bună măsură pe o perspectivă diacronică (istoria limbii române), acum problema configurării dialectale a teritoriului dacoromânesc va fi tratată și din perspectivă sincronică, areală – una care se va dovedi cel puțin la fel de importantă ca cea istorică. Geografia lingvistică, în calitatea sa de metodă majoră de analiză a variației dialectale a unui idiom, va cunoaște o dezvoltare susținută în arealul românesc, atlasului amintit mai sus urmându-i alte două lucrări de cartografie lingvistică, de importanță capitală pentru dialectologia românească: *Atlasul lingvistic român* (1938-1942), elaborat în cadrul Muzeului Limbii Române din Cluj, și *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni* (NALR/ALRR), proiect fundamental de cercetare al Academiei Române, proiect aflat în derulare la ora actuală.

Repartiția dialectală a limbii române, ca principal mobil ce a stat la baza tuturor acestor lucrări de geografie lingvistică, a cunoscut abordări și soluții diverse. Pentru perioada de început (secolul XIX), unitățile dialectale au fost echivalate, în general, cu principalele provincii istorice ce compuneau spațiul dacoromânesc, mergându-se pe ideea că fiecare astfel de provincie este caracterizată la nivel lingvistic de o variantă dialectală proprie a limbii române. Odată cu apariția primelor lucrări de geografie lingvistică s-a putut constata că granițele lingvistice nu coincid mereu cu cele istorice, existând, de exemplu, mari zone de tranziție între principalele unități dialectale sau provincii istorice. În ceea ce privește numărul respectivelor unități, acesta a variat de-a lungul timpului, mergându-se de la un minim de două unități majore ce caracterizează teritoriul dacoromânesc: aria sudică și aria nordică (A. Philippide), și până la varianta de maximă întindere a profesorului ieșean G. Ivănescu, care propunea delimitarea a 20 de graiuri în cadrul limbii române de la nord de Dunăre. La ora actuală, varianta „de lucru” a dialectologilor români este cea stabilită de cele câteva lucrări academice din domeniu și care presupune existența a cinci unități (subdialecte) relativ bine configurate: subdialectul muntenesc, subdialectul moldovenesc (aceste prime două unități fiind și cele mai bine individualizate), subdialectul bănățean, subdialectul crișean și subdialectul maramureșean.

Dr. Grigory SHKUNDIN

Institutul Internațional de Studii Juridice, Moscova

Dobrogea în disputa româno-bulgară (august 1913 – iulie 1914)

Autorul discută despre rolul jucat de Dobrogea în relațiile româno-bulgară în perioada cuprinsă între sfârșitul războaielor balcanice și începutul Primului Război Mondial. Tratatul de pace de la București din 10 august 1913 a atribuit României Dobrogea de Sud (Nouă), cu o populație de circa 280 de mii de locuitori, din care aproape o jumătate era formată din etnici bulgari. Ca urmare a acestei pierderi teritoriale, Sofia oficială a transformat minoritatea bulgară din România într-o problemă națională. În același timp, Dobrogea continua să fie considerată periferică din perspectiva unificării naționale bulgare. Totuși, revizionismul camuflat bulgar în raport cu Dobrogea a existat, lucru remarcabil de altfel și de către diplomați străini acreditați la Sofia și București. În politica Bucureștiului în chestiunea amintită se distinge dorința de „creare” a comunității propriilor cetățeni, iar înțelegerea intereselor naționale și teritoriale se reducea la identificarea acestora cu interesele de stat ale națiunii române. În acest sens chestiunea

Dobrogei reprezenta un obstacol important în calea normalizării relațiilor dintre cele două state.

Un loc aparte este rezervat curentelor politice care au existat în mediul populației din Dobrogea de Nord, care a revenit României în 1878. În acest sens, autorul vorbește de trei curente principale: integrist, naționalist și federalist. Un rol important au jucat și contactele dintre emigranții dobrogeni din Bulgaria și populația bulgară din Dobrogea. Cea din urmă, camuflând pornirile iredentiste și separatiste, existente în stare latentă, și-a concentrat atenția asupra protejării propriilor interese în domeniile agrar, educațional și bisericesc. Autorul discută și despre tentativele emigranților bulgari dobrogeni de a ridica chestiunea dobrogeană la nivel de problemă internațională.

Dr. Paul NISTOR

Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași

Moldova de Sud – „Teritoriu de graniță” cu viitor incert

Mai multe variante de propuneri privind regionalizarea României, lansate în 2012 și 2013, au plasat sudul Moldovei (județele Vrancea și Galați) într-o unitate administrativă atipică, împreună cu două județe din Muntenia și două din Dobrogea. Acest „mixaj” regional, care respectă doar regulile geografiei și unele complementarități economice, ignoră însă identitățile locale precum și interesele reale ale Moldovei de Sud. În analiza noastră am echivalat județele Vrancea și Galați cu teritoriile de graniță, evident într-o variantă internă, și am dorit să arătăm că acesta este un caz singular în propunerile de regionalizare, când nu se respectă conturul general acceptat al provinciilor istorice. În cazul în care varianta propusă va fi acceptată, Vrancea și Galațiul ar fi defavorizate din start, centrul de putere al regiunii fiind, de fapt, plasat în zona munteană-dobrogeană.

În calitate de „teritorii de graniță” ale Moldovei, cele două județe sudice pot fi forțate să graviteze spre zone care nu se consideră în mod istoric entități complementare sau solidare, ci mai degrabă competitori majori. Argumentul forte al guvernanților – o formulă economică viabilă – înăbușă alte argumente la fel de pertinente și aduce sudul Moldovei pe post de „cenușăreasă”, în spațiul de influență al Constanței.

Defavorizarea Moldovei sudice va fi dublă: una economică și, mai grav, una cultural-identitară. Dacă în mod tradițional, la alte împărțiri administrative, Galațiul se afla într-o poziție forte, de locomotivă economică ce impulsiona zona, acum i se oferă doar rolul unui tolerat. Competitorii săi din ultimele două secole – Constanța și Brăila – probabil vor intra într-o

cursă dură a împărțirii resurselor regiunii. Privit din alt unghi, identitatea teritoriilor de graniță a fost întotdeauna mai înclinată spre cosmopolitism și ambiguitate, pierzând câte ceva din „nucleul dur” al specificului regional pe care îl reprezenta, fie și măcar teoretic. În cazul de față, cele două județe par a fi vulnerabile la orientarea „pragmatică” către capitală sau către alți poli de putere situați mai la sud, fiind posibilă diluarea identității moldovenești. Alte instituții, nou înființate în România, aproape confirmă ruperea sudului Moldovei de celelalte județe nordice și de spiritul provinciei istorice Moldova.

Analiza noastră dorește să atragă atenția că folosirea economicului ca unic argument pentru trasarea unor noi regiuni ale României, cu ignorarea factorului istoric și identitar, poate duce la defavorizarea unor zone dar și la alienarea moștenirii culturale.

VINERI, 31 MAI 2013, 9:00 – 11:00. LUCRĂRI PE SECȚIUNI

Secțiunea 8. *O temă actuală: regionalizarea în România. Inițiative politice, dezbateri publice*

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul A, Sala „Ferdinand”)

Dr. Sorin BOCANCEA, Dr. Daniel ȘANDRU

Universitatea „Petre Andrei” din Iași

Constituția României. Opinii esențiale asupra regionalizării

După căderea comunismului, una dintre primele măsuri ce s-au impus a fost crearea unor instituții ale administrației publice locale care să răspundă exigențelor unei societăți guvernate de principiile liberalismului democratic de factură occidentală. Atât *Constituția* din 1991, cât și legile ce i-au urmat până la modificarea din 2003, au urmărit crearea unor structuri administrative locale bazate pe principiul descentralizării. Anii de comunism și-au pus însă amprenta în mod nefast asupra modului de gândire a factorilor de decizie, încât și astăzi ne confruntăm cu măsuri și practici specifice centralismului specific vechiului regim. În prezent, se vorbește despre o regionalizare în care regiunile să înglobeze mai multe județe. Practic, se mai creează o structură transjudețeană care nu simplifică, ci complică procesul administrativ la nivel local. De aceea, consideram imperios necesară introducerea principiului subsidiarității. Dar, trebuie precizat faptul că aplicarea principiului subsidiarității este un fenomen mai profund decât s-ar putea înțelege din simpla lectură a lui, pentru că el are o puternică încărcătură ideologică (în sensul pozitiv al termenului). Subsidiaritatea nu se poate decide „din birou” pentru că ea presupune tocmai ieșirea din spațiul preferat al birocrăției în spațiul public.

Dr. Lucian DÎRDALĂ

Universitatea „Mihail Kogălniceanu” din Iași

Regionalizare și guvernare democratică în România: nevoia de participare și deliberare

Procesul de reformă administrativă în Europa Centrală și de Est a reprezentat o prioritate teoretică pentru politologii din sfera analizei politicilor publice, în special pentru cei interesați de cercetarea comparativă și de efectele pe plan intern ale integrării europene. La rândul lor, teoreticienii democrației au analizat efectele reformelor administrative, în contextul eforturilor de evaluare a calității democrației din țările postcomuniste. În cazul României, legătura – insuficient teoretizată – între

regionalizare și guvernarea democratică poate fi abordată dintr-o perspectivă duală, empirică și normativă. În acest studiu se argumentează că eforturile de a institui un nivel de guvernare nou, regional, trebuie să fie însoțite de o dezbatere cuprinzătoare prin care să se exploreze semnificația democrației la nivelul subnațional. Structura și atribuțiile organelor regionale reprezintă o temă prioritară, dar la fel de importante sunt considerațiile normative despre identitate și distribuție justă. Noilor unități teritoriale trebuie să le fie conferite competențe semnificative, instituții adecvate și un grad suficient de autonomie în privința politicilor publice – un cadru ce ar încuraja participarea și deliberarea democratică, cu consecințe pozitive pentru standardele generale ale democrației românești.

Dr. Emanuel COPILĂȘ

Universitatea de Vest din Timișoara

Regândind forma politică a României: argumente pentru o tranziție de la semiprezidențialism la federalism

Viața publică din România este animată de un nou subiect, revizuirea Constituției. Este predictibil, cel puțin până la un anumit punct, cât de extinse vor fi aceste schimbări și cum vor contribui ele la ameliorarea vieții de zi cu zi a cetățenilor români? Acestea sunt doar câteva întrebări pe care inițiativa mai sus menționată le ridică. A devenit aproape un obicei pentru analiștii politici să regrete lipsa de civism a populației în privința problemelor de interes public. Dar o societate civilă puternică este puțin probabil să apară și să își facă simțită prezența într-o țară cu o situație economică dificilă. Drepturile politice sunt absente și disfuncționale în absența drepturilor economice. În acest punct își poate dovedi utilitatea noua Constituție: devenind o federație, România ar putea oferi o însemnătate autentică foarte utilizatului termen de regionalizare. Așa cum anunță titlul, comunicarea reprezintă o încercare de a aduce în prim plan beneficiile politice, sociale și economice ale regionalizării ca federalizare.

Péter ECKSTEIN-KOVÁCS

Cluj-Napoca

Ungurii și regionalizarea

Cine sunt ungarii? E titlul unei cărți, foarte bune, după părerea mea, scrisă de Paul Lendvai și apărută la Humanitas, cu câțiva ani în urmă. Ce cred ungarii din Ungaria, respectiv maghiarii din România despre regionalizare? E maghiarul ungar, respectiv unгурul maghiar? Cine este în măsură să exprime un punct de vedere cu privire la regionalizarea în

România: guvernul Ungariei? Partidul Civic Maghiar (din România)? Partidul Popular Maghiar din Ardeal? UDMR?

Reprezentanții politici ai ungarilor/maghiarilor din România reprezintă cca 6% din membrii parlamentului, jumătate cât reprezentanții PPDD. Părerile lor totuși contează, dacă nu pentru altceva, măcar datorită faptului că România a ratificat un tratat internațional, care interzice modificarea organizării administrative a unui stat, dacă minoritățile, afectate de modificare nu sunt de acord.

Va respecta majoritatea de două treimi din parlament prevederile Tratatului cadru sau își va impune propria viziune, agreată atât de Băsescu cât și de Ponta? Sunt doar câteva întrebări, la care vom încerca să dăm un răspuns.

Secțiunea 9. „România Mare” între autonomism, regionalism și centralism (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul H, Sala H1)

Dr. Sorin RADU

Universitatea „L. Blaga” din Sibiu

Unificarea României Mari în viziunea social-democraților români din Transilvania

La sfârșitul Primului Război Mondial, social-democrații români din Transilvania au îmbrățișat ideea națională, trecând peste prejudecățile socialiste existente în epocă. Ei au recunoscut legitimitatea impunerii principiului autodeterminării națiunii române. Ideea că lupta de eliberare socială și lupta de eliberare națională sunt indestructibil legate a dominat discursul lor politic de la sfârșitul anului 1918. Social-democrații români transilvăneni au evoluat într-o perioadă scurtă de timp – vara anului 1917-toamna anului 1918 – de la un limbaj tipic internaționalist-proletar la susținerea unor principii naționale, de la „libera dispunere a națiunii române” la „unirea tuturor românilor într-un singur stat”. Calitatea lor de „români” a prevalat în fața statutului de socialiști și internaționaliști.

Comunicarea noastră va insista asupra modului în care social-democrații români au înțeles integrarea Transilvaniei în cadrul României Mari. Ei au susținut cu vehemență ca Transilvania să-și rezerve un statut autonom până ce vor exista garanții suficiente că România va deveni o țară democrată, care să asigure bunăstarea poporului și să-i acorde rolul precumpănitor în administrarea propriilor treburi.

Dr. Mihai-Ștefan CEAUȘU

Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași

Centralism versus autonomism în unirea Bucovinei cu România

Activitatea depusă de liderii mișcării naționale românești la sfârșitul primului război mondial, în condițiile destrămării Imperiului austro-ungar, în direcția unirii fostei provincii imperiale Bucovina cu Regatul României și, mai ales, substratul ideologic ce are în vedere maniera și felul în care această unire urma să se realizeze, reprezintă un capitol mai puțin cunoscut în istoriografia noastră. De aceea, studiul nostru urmărește să clarifice unele aspecte ale acestei perioade din perspectiva ideilor nutrite și a acțiunilor întreprinse de unele personalități marcante ale timpului precum Aurel cavaler de Onciul și, mai ales, Iancu cavaler de Flondor și Ion Nistor. Pornind de la realitățile existente în Bucovina în perioada primului război mondial și, îndeosebi, de la condițiile date de la sfârșitul său, când situațiile cunosc schimbări și răsturnări de la o zi la alta, analiza întreprinsă de noi urmărește, în principal, două paliere. Un prim palier are în vedere activitatea refugiaților bucovineni, în frunte cu Ion Nistor, pe teritoriul României, apropierea lor de idealul unei unificări centraliste, nutrit mai ales de liberalii din Regat, precum și pozițiile luate de aceștia pentru impunerea ideii centraliste în momentul unirii Bucovinei. Al doilea nivel reliefează strădaniile făcute în toamna anului 1918 de mișcarea națională românească din provincie, în frunte cu Iancu Flondor, pentru preluarea puterii politice provinciale, în competiție cu mișcarea națională ucraineană, ca și pentru unirea Bucovinei cu România. În această ultimă chestiune, ideile autonomiste cultivate de Flondor, în privința felului în care urma să se realizeze unirea, au fost puternic concurate de cele centraliste, nutrite de Nistor, ultimul reușind în final să și le impună în practica politică.

Dr. Ovidiu BURUIANĂ

Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași

Liberalii români și organizarea administrativă a României Mari

Din perspectivă istorică, liberalii și Partidul Național Liberal au fost principalii actori politici ai modernității românești, în sensul stabilirii agendei publice și a impunerii politicilor guvernamentale. Construcția României moderne, a statului și a direcțiilor de transformare socială, a purtat astfel amprenta gândirii și a practicilor lor politice.

După 1918 și realizarea obiectivului pașoptist, de unire a tuturor românilor în același teritoriu politic, aducerea în limitele aceleiași

comunități politice a Vechiului Regat, Transilvaniei, Banatului, Bucovinei, Basarabiei și Dobrogei de Sud era o mare provocare pentru elitele liberale, preponderent muntene, date fiind tradițiile istorice și culturile politice și administrative diferite ale locuitorilor din aceste zone istorice. În competiție cu alte proiecte de organizare administrativă a noului stat, liberalii au structurat un model administrativ mai curând ideologic, legat de proiectul lor privind societatea românească, bazat pe centralism francez de secol XIX, pe voluntarism guvernamental în controlul și orientarea specifică a resurselor și, finalmente, pe crearea națiunii române. Prin abilitatea lor discursivă și propagandistică, argumentele utilizate în dezbaterile privind administrația noului stat au devenit loc comun atât pentru mulți dintre contemporanii lor, cât și ulterior pentru istorici. În discuția lor, liberalii au minimalizat aspectele raționale, sub raport civic sau economic, ale organizării administrative, plasând totul în spațiul identitar al națiunii, al creării elitelor și subelitelor naționale și al apărării nou creatului stat unitar. Construcția ideologică a „cetății asediate”, în raport cu legile administrative din 1925 (considerată „lege de unificare”) sau cu cea a adversarilor lor național-țărăniști din 1929, îi proiecta pe ei înșiși favorabil din punct de vedere politic, drept „apărători ai statului și ai națiunii”.

Dr. Cătălin BOTOȘINEANU

Arhivele Naționale, Iași

PNȚ și încercarea de descentralizare a administrației interbelice. Directoratul Ministerial VI Moldova

Ajunși la guvernare după o decadă liberală a primului deceniu interbelic, național țărăniștii au încercat să pună în practică una din promisiunile electorale majore: descentralizarea administrativă. Considerând că „centralizarea excesivă” practică de liberali a constituit o cauză majoră a actelor de corupție și a stagnării dezvoltării regionale, PNȚ a încercat să delege multe din atribuțiile ministerelor către organisme regionale, înființând Directoratele ministeriale locale.

Arhivele din Iași păstrează fondul instituției care a funcționat între 1930 și 1933 în Moldova, multe din documente fiind inedite. Nu au intrat, până acum, în circuitul științific întrucât nu sunt prelucrate arhivistic. Comunicarea va prezenta anvergura Directoratului Ministerial VI Moldova, cu sediul la Iași. Scurta existență a instituțiilor directoratelor au arătat dificultatea impunerii în România interbelică a unui proiect de descentralizare efectivă a puterii centrale.

Dr. Dorin DOBRINCU

Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Iași; Centrul de Studii asupra Comunismului și Postcomunismului, Iași

Regionalism contra centralism în România interbelică. Memorii, proiecte, acțiuni

În pofida voluntarismului centralist din a doua jumătate a secolului XIX, ideile privind afirmarea regională, în mod precis descentralizarea, regionalizarea, transferarea unor competențe extinse către nivelul administrativ al preconizatorilor regiuni au cunoscut o oarecare circulație în România. În Vechiul Regat existaseră înainte de Primul Război Mondial inclusiv proiecte de lege în sensul celor din urmă acțiuni (notabile au fost cele al lui P.P. Carp). Începând din 1918 s-au manifestat speranțe în sensul regândirii statului român (și) din punct de vedere al alcătuirii interne.

După marea conflagrație mondială, România practic și-a dublat suprafața și populația. Au intrat în componența sa teritorii care făcuseră parte din sisteme statale diferite, având culturi politice deosebite, populații amalgamate etnic, religios și cultural. În favoarea unirii cu România s-au pronunțat consiliile sau adunările formate preponderent (Chișinău și Cernăuți) sau exclusiv (Alba Iulia) din etnici români. Basarabeni și transilvănenii au pus condiții la unire, în sensul respectării unei autonomii regionale, a specificului local, cei dintâi renunțând la aceste stipulații după doar câteva luni, în vreme ce ultimii nu au făcut-o formal niciodată. Există suficiente surse care arată că mulți dintre politicienii din regiunile istorice intrate în componența statului român erau în favoarea păstrării de către acestea a individualității date de istorie, pronunțându-se pentru protejarea intereselor regionale, pentru o integrare treptată, negociată.

Disputele politice între regionaliști – uneori desemnați ca autonomiști – și centraliști au fost importante în special în deceniul trei al perioadei interbelice. Organizarea regională a noilor teritorii a fost desființată prin decretul-lege nr. 1462/4 aprilie 1920, din dispoziția guvernului Averescu. Chestiunea a fost tranșată în favoarea proiectului centralist al Partidului Național Liberal, care continua tradiția iacobină, focalizată în bună măsură pe construcția națiunii (etnoculturale în cazul românesc). Din punct de vedere legal, în perioada interbelică aceasta s-a făcut în special prin Constituția din 1923 – respinsă vehement îndeosebi de Partidul Țărănesc și de Partidul Național – și prin Legea pentru unificare administrativă din 15 iunie 1925. Și înainte și după datele amintite, ordinea centralistă a fost adesea impusă în teritoriu prin măsuri de mână forte: decretarea stării de asediu, acuzarea regionaliștilor că prin ideile și acțiunile lor slăbeau statul, agresarea în dese rânduri a reprezentanților sau simpatizanților acestora etc.

În cea de-a doua jumătate a anilor '20, mai ales în contextul confruntărilor politice care au adus la putere Partidul Național Țărănesc, s-a reafirmat opțiunea pentru înlocuirea centralismului ca formă de administrare a teritoriului țării. Un proiect realizat de Constantin Stere prevedea crearea regiunilor ca unități administrative, acestea suprapunându-se peste vechile regiuni istorice. În pofida unor modificări, noul sistem a fost aplicat pentru scurtă vreme (1929-1931) în forma directoratelor.

Dincolo de triumfalismul istoriografic preponderent decenii la rând, ca și astăzi, suprapus în bună măsură peste discursul celor care și-au impus punctul de vedere în anii interbelici, merită amintit că și după 1931 au existat puternice și destul de coerente segmente politice care concepeau diferit arhitectura statului. Acestea au fost exprimate în memorii, în scrisori adresate autorităților, care vizau stările de lucruri din statul român în general, din administrație în special. În ciuda instituirii unui regim dictatorial de către Carol al II-lea, în 1938, dar tocmai de aceea cu atât mai surprinzător, luările de poziție anticentraliste nu au dispărut.

Memoriile, scrisorile, opiniile exprimate de-a lungul perioadei interbelice de pe poziții regionaliste aveau ca leitmotiv ideea că regiunile – în special Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina și Basarabia – fuseseră constant desconsiderate prin centralizare, prin nerespectarea tradițiilor și concepțiilor specifice, că inițiativele regionale, locale se atrofiau. Era condamnată frecvent politica de marginalizare sistematică a localnicilor prin practica trimerii din alte regiuni ale țării, în special din Vechiul Regat, a unui număr foarte mare de funcționari publici, de profesori și învățători, de magistrați, ofițeri și subofițeri, din armată sau din jandarmerie, angajați ai companiilor de stat, lipsiți de înțelegerea culturii locale. De asemenea, se afirma că investițiile publice făcute în „provincii” fuseseră reduse, că resursele erau exploatare în folosul unor oameni care nu erau localnici și nu se identificau cu regiunile respective, cu interesele acestora etc. În general era acuzată dubla măsură practică de centru, cu favorizarea „regătenilor” și defavorizarea ardelenilor, basarabenilor și bucovinenilor, corupția extinsă și pauperizarea populației locale. Critici apăsate anticentraliste, de pe poziții regionaliste, au pornit în perioada interbelică și dinspre Moldova. În acest caz era vorba de o parte a vechiului nucleu al statului român, parte care – conștientă, mândră de tradițiile sale, de specificul său – cunoscuse în deceniile anterioare inclusiv frământări autonomiste, chiar separatiste.

Secțiunea 10. Regiuni istorice, grupuri etnice: cazul Basarabiei
(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul A, Parter, Facultatea de Istorie, Sala Multimedia – I / 2)

Dr. Andrei CUȘCO

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

De la periferie otomană la gubernie rusă: Construirea provinciei basarabene în secolul XIX

Basarabia avea un statut special printre periferiile occidentale ale Imperiului Rus în secolul XIX. Reprezentând ultima achiziție teritorială din cadrul procesului de expansiune a Rusiei în direcția sud-vestică, această regiune era un spațiu „de tranziție” între provinciile vestice ale imperiului și ținuturile Noii Rusii (Novorossia) care constituiau obiectul unui intens proces de colonizare. Astfel, Basarabia combina trăsăturile esențiale ale celor două zone. Caracterul „de tranziție” al provinciei basarabene se evidențiază la nivel simbolic, administrativ și chiar legislativ. Istoria Basarabiei din prima jumătate a secolului XIX poate servi drept un exemplu elocvent al integrării treptate a periferiilor în spațiul mental, politic și social al Imperiului Rus. În același timp, pe parcursul secolului XIX au avut loc schimbări fundamentale în limbajele de descriere și percepție a acestei regiuni de către autoritățile imperiale. Aceste schimbări erau legate de două concepții alternative asupra spațiului imperial rus. Primul model accentua importanța „privirii directe” a funcționarilor și demnitarilor imperiali asupra Basarabiei, articulate cu ocazia călătoriilor frecvente ale acestora în regiune în primele decenii de după anexare. Această perspectivă a fost mai târziu înlocuită de viziunea rațională, abstractă și impersonală a birocrăției moderne, care tindea spre uniformitate și transparență administrativă. Trăsăturile particulare ale istoriei Basarabiei din a doua jumătate a secolului XIX sunt o urmare a caracterului contestat al acestui ținut de frontieră. În această perioadă, Basarabia devine un obiect al rivalității și „competiției simbolice” dintre Imperiul Rus și statul național român. Basarabia era singurul teritoriu rusesc reprezentând un obiect de dispută dintre imperiu și un stat-națiune aflat în plin proces de cristalizare și consolidare. Basarabia era revendicată nu doar de două proiecte opuse de „inclusiune simbolică”, dar și de două modele alternative (și antagoniste) de legitimitate politică.

Dr. Virgiliu PÂSLARIUC

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Construirea imaginii „patriei mici” de către elitele basarabene în Imperiul rus

În secolul XIX nobilimea basarabească rămânea principalul purtător al memoriei sociale și culturale în partea Moldovei anexată la Imperiul rus, din care cauză i se recunoaște (și reconfirmă) funcția reprezentativă în raporturile cu Centrul (statutul de proprietar nu juca în acest caz un rol determinant, deoarece nu mai deținea monopolul). În comunicarea de față ne propunem să analizăm modul în care elitele basarabene au încercat în același timp să se integreze în context imperial, dar și să reziste politicilor de omogenizare (care presupuneau ceva mai mult decât o „simplă” rusificare), promovate uneori ostentativ de către Centru. Dilema era următoare: fie respingeau „oferta” cu riscul de a pierde o importantă pârghie de promovare socială și politică, fie prin „rusificare” își compromiteau statutul reprezentativ și mediator pe care-l deținea în societate (lucru care, de altfel, s-a și întâmplat în anii 1917-1918). De aceea, ca o strategie de compromis, s-a mers pe elaborarea unui discurs regionalist, „basarabean”, care, pe de o parte, avea avantajul să mențină nobilimea în aria loialității față de „Patria mare” (Otečestvo), întruchipată de Tron, iar pe de altă parte conserva și evidenția individualitatea „patriei mici” (malaja rodina), care juca un rol important în construcția identitară locală, inițial la nivelul elitelor, apoi și la alte categorii.

Wolfram NIESS

Universitatea din Viena

Despre Unirea sufletească și Viitorul României – Basarabia la un deceniu de la Unire

Pe baza a trei feluri diferite de surse – articole din presa bucureșteană contemporană, rapoarte informative ale Siguranței privind starea de spirit a populației, precum și expuneri ale frunțașilor intelectuali și politici basarabeni –, comunicarea își propune să arate rezultatele vădite ale politicii de centralizare forțată și ale neglijării mai multor doleanțe sociale, economice și spirituale specifice ale Basarabiei.

Timp de un deceniu de la votarea, de către Sfatul Țării, a Unirii necondiționate a Basarabiei cu Regatul României, provincia cea mai de răsărit a țării nu s-a bucurat de un interes sporit nici din partea clasei politice, nici din partea societății civile din Vechiul Regat, fiind neglijată în mai multe privințe. Lucrurile s-au schimbat însă spre sfârșitul anului 1928, când, în preajma debarcării regimului autoritar al PNL, provincia a ajuns în

centrul unor dezbateri politice aprinse, dar și în atenția opiniei publice din țară. Intelectuali și corespondenți trimiși special ai mai multor ziare din Capitală începeau să publice numeroase articole despre Basarabia, care era considerată, după caz, ca *hotarul răsăritean al Europei spre Asia*, dar totodată și apreciată drept *cenușăreasa României Mari*, despre care dincoace de Prut aproape nu se știa nimic. Articolele respective oglindesc întreaga gama de greșeli, neglijențe și eșecuri ale puterii centrale în provincie precum și adevărata stare de spirit a populației locale.

Menținerea continuă a stării de asediu încă din 1918, justificată cu pretinsa bolșevizare iminentă a populației basarabene, transferarea și activarea în Basarabia a mai multor funcționari abuzivi, corupți și interesați de îmbogățirea lor personală, ca și regimul strict de control și supraveghere din partea Siguranței și Jandarmeriei, au lăsat impresia instalării unui regim colonial, criticat dur de o bună parte a elitei basarabene, dar, din ce în ce mai mult, și de intelectuali regăteni. Oamenii din rând resimțeau, în primul rând, situația economică dezastruoasă în care se afla provincia în urma neînlocuirii vechilor piețe de desfacere a produselor agricole basarabene, închise după 1918, dar și în urma lipsei complete de dezvoltare a vreunei industriei non-agricole, precum și de investiții serioase în infrastructură din partea statului. În consecință, starea economică deplorabilă a avut un impact direct asupra nivelului de loialitate a populației față de statul român. Zece ani după unire, publiciști veniți din Regat au constatat apropierea sufletească neîntreruptă chiar și a unei mari părți a *moldovenilor* față de fostul imperiu rus, lucru care se arăta, pe plan spiritual, în primul rând în chestiunea calendarului vechi în biserică, la care populația basarabeană a aderat încontinuu, reproșându-se Sinodului și politicienilor de la centru „trădarea credinței” și „catolicizarea” țării. Unul dintre puținele succese ale statului român în Basarabia, ridicarea ratei de alfabetizare a populației prin înființarea școlilor românești, a fost anulat de lipsa unei propagande național-culturale. Prin urmare, ziariștii au trebuit să recunoască cu o oarecare consternare, că „moldovenii”, în mare parte, nu doar că „nu știau că sunt români”, ci și mai mult, deseori vroiau să „scape de români”. Nenumărate rapoarte ale Siguranței conțin foarte multe referințe în acest sens. Constatarea unui înalt ofițer de poliție din anul 1927, potrivit căreia „*Unirea sufletească întârzie grozav de mult*”, trebuie citită ca recunoașterea eșecului politicii de naționalizare, dar totodată și de impunere a unei administrări dirijate exclusiv din partea centrului politic al țării asupra Basarabiei.

Mai mulți intelectuali și politicieni basarabeni, mai cu seamă cei din jurul partidului național-țărănesc, au adus critici vehemente la adresa tuturor guvernelor de la Unire încoace, care prin politicile lor puneau în pericol consolidarea internă a statului român. În mod exemplar, Constantin

Stere, într-un interviu dat ziarului „Adevărul” puțin timp după preluarea puterii de către PNȚ, spunea că „*Ardelenii, Bucovinenii și Basarabeni nu sunt mai puțin Români decât regășenii*”, adăugând că „*întreg viitorul României atârnă de măsura în care vom reuși să ajungem la armonizarea și fuziunea intimă a provinciilor care alcătuiesc astăzi statul român*”.

Dr. Igor ȘAROV

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Regionalismul în manualele școlare din Republica Moldova

Predarea istoriei este în strânsă legătură cu dezbaterile din viața socială și politică a fiecărei țări. Republica Moldova reprezintă un caz neobișnuit al unui stat ce este supus unor schimbări permanente, fără o finalitate descifrabilă. Discuțiile sunt duse pe fundalul dezbaterilor continue asupra statului, națiunii și identității. Istoria este strâns legată de identitatea personală și națională, precum și de apartenența la unele convingeri politice. Ajustarea interpretărilor istorice la realitate este, prin urmare, foarte dificilă și complicată. Existența *de facto* a Republicii Moldovenești Nistrene (PMR) pe partea stângă a Nistrului complică și mai mult scrierea manualelor. Situația creată adaugă și o altă problemă – istoria regiunii din partea stângă a Nistrului. Fiecare guvern de la Chișinău a fost nevoit să se confrunte cu o dilemă complexă: o cedare în fața regimului de la Tiraspol îi putea uni pe cei ce susțineau că Moldova este o parte a națiunii române (chiar dacă nu și a statului). Un specific puternic regional există în predarea istoriei și în Unitatea teritorială autonomă găgăuză (Gagauz-Yeri), care reprezintă o formă de autogovernare națională a găgăuzilor. Probleme regionale, care culminează cu cerințele autonomiei culturale, administrative și „didactice”, sunt caracteristice raionului Taraclia, situat în sudul Republicii Moldova și populat preponderent de etnici bulgari. Evidențierea particularităților regionale în predarea istoriei în aceste zone geografice ale Republicii Moldova este scopul studiului nostru.

11:30 – 13:30. DEZBATERE: *Regiunile au un trecut și un prezent, dar cum ar putea arăta viitorul lor? Concluziile conferinței*

(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Corpul A, Sala Senatului)